

Do 1. januara 2018. godine, krajnjeg roka za usklađivanje sa LCPD u zemljama Energetske zajednice, operatori elektrana na ugalj na Zapadnom Balkanu trebali su investirati u opremu za kontrolu zagađenja kako bi se uskladili sa graničnim vrednostima emisija iz Direktive, ili bar sa gornjim granicama postavljenim u Nacionalnim planovima za smanjenje emisija. Zemlje su imale 12 godina nakon potpisivanja Ugovora da to učine. Uprkos tome, nijedna od zemalja sa velikim postrojenjima za sagorevanje nije obezbedila da njene elektrane na ugalj poštuju granične vrednosti emisija iz Direktive do 2018. godine.

Ni jedna od četiri zemlje koje su usvojile NERP – Bosna i Hercegovina, Kosovo, Severna Makedonija i Srbija – nije se pridržavala plafona postavljenog u njihovim planovima za sumpor-dioksid ili prašinu za 2018.

U stvari, i u 2018. i u 2019. godine emisije sumpor-dioksida iz termoelektrana na ugalj uključenih u NERP bile su ukupno oko šest puta veće od zbira njihovih gornjih granica. Ukupne emisije prašine su takođe bile skoro 1,6 puta veće od zbira dozvoljenih plafona, pri čemu su samo emisije azotnih oksida ostale u granicama koje su postavljene u NERP-u. Iz tog razloga, u martu 2021. godine, Sekretarijat Energetske zajednice otvorio je slučajeve za rešavanja sporova protiv Bosne i Hercegovine, Kosova, Severne Makedonije i Srbije zbog nepoštivanja njihovih plafona u 2018. i 2019. godini. U 2020. godini mogao se očekivati pad emisije zbog smanjenja ekonomske aktivnosti kao rezultat pandemije Covid-19. Ali to nije bio slučaj. **U stvari, emisije sumpor-dioksida iz postrojenja na ugalj uključenih u NERP povećale su se u odnosu na 2018. i 2019. godinu. One su bili 6,4 puta veće od zbira gornjih granica zemalja.**

U 2020. ukupna emisija prašine bila je još 1,6 puta veća od kombinovanih plafona u zemljama, a u apsolutnim iznosima čak je bila i jednaka donekle povećao. I Kosovo i Bosna i Hercegovina premašili su svoje nacionalne plafone za prašinu.

Samo su ukupne emisije azotnih oksida i dalje bile ispod kombinovane regionalne gornje granice za 2020. godinu. Međutim, Kosovo i Bosna i Hercegovina su prekoračile svoje plafone. Štaviše, na regionalnom nivou emisije NO_x su se malo povećale od 2018. godine: do 2020. godine dostigle su 0,9 puta kombinovanog plafona za NO_x. Sa smanjenjem godišnjih plafona svake godine, verovatno će doći do novih kršenja za ovaj zagađivač u narednim godinama.

S duge strane, mnoge brojke koje su dali operatori elektrana su procene, a ne rezultat kontinuiranog praćenja. Direktiva o velikim postrojenjima za sagorevanje takođe obavezuje zemlje da instaliraju i upravljaju opremom za kontinuirano praćenje emisija, ali i dalje gotovo polovina elektrana na ugalj na Zapadnom Balkanu ili nema takve uređaje ili oni ne rade.

Stoga se podaci o emisijama za sve zemlje barem delimično temelje na procenama izvedenim na osnovu merenja koja se sprovode jednom mesečno, a ponekad čak i jednom u tri meseca.

U 2020. godini, srpske elektrane uključene u NERP bile su najveći emiteri SO₂, sa 333.602 tone, a sledi Bosna i Hercegovina sa 220.411 tona.

Emisije SO₂ iz srpskih termoelektrana na ugalj takođe su prestigle emisije iz 221 elektrane u čitavoj Evropskoj uniji u 2020. godini.

U apsolutnom smislu, Ugljevik u Bosni i Hercegovini je ponovo bio najveća emiter SO₂ u regionu u 2020. godini, sa 107.402 tone. To znači da je samo jedno postrojenje emitovalo više nego što je bilo dozvoljeno za sva postrojenja u četiri zemlje.

Uprkos činjenici da je jedinica za odsumporavanje započela probne operacije u decembru 2019. godine, emisije Ugljevika u 2020. godine bile su za 19.000 tona veće nego 2019. Početkom 2020. prijavljeni su tehnički problemi, a izgleda da u vreme pisanja ovog izveštaja u junu 2021. godine i dalje nisu bili rešeni. Ostaje da se vidi da li će se koristiti od ove investicije ikada osetiti.

Što se tiče probijanja pojedinačnih plafona, Kakanj 7 u Bosni i Hercegovini bio je najveći prestupnik u 2020. godini, emitujući skoro 15 puta više od dozvoljenog praga. Sledje Ugljevik i Kostolac B1+2 u Srbiji, koji su emitovali skoro 12 puta više od dozvoljene vrednosti.

Kao i Ugljevik, Kostolac B takođe ima opremu za odsumporavanje. Jedinicu je instalirala China Machinery Engineering Corporation (CMEC), i ona je završena 2017. godine, ali još uvek nije puštena u komercijalni rad. U aprilu 2021. godine, Ministarstvo rudarstva i energetike objavilo je da je u stvari postrojenje u probnom radu od oktobra 2020. godine, ali da rezultati tek treba da se odraze na podatke o emisiji.

Što se tiče prašine, apsolutno najveći emiter u regionu u 2020. godini bila je jedinica 1 Kosovo B, sa 2.797 tona. Takođe, ona je imala najveće kršenje svog plafona, ispuštajući 6,6 puta više prašine od dozvoljenog nivoa.

Što se tiče oksida azota, Kakanj 7 u Bosni i Hercegovini i Kosovo A4 su bili najveći prestupnici, emitujući dvostruko više od dozvoljene granice.

Crna Gora je takođe postala neusklađena sa LCPD u 2020. godini, nakon što je iskoristila 20.000 sati rada koliko je elektrani Pljevlja dozvoljeno prema režimu opt-out. Iz tog razloga, Sekretarijat Energetske zajednice otvorio je slučaj za rešavanje spora protiv Crne Gore u aprilu 2021. godine.

Uticaj na zdravlje

Procena uticaja na zdravlje pokazuje da se blizu 19.000 smrtnih slučajeva dogodilo od 2018. do 2020. godine u svim modeliranim regijama zbog ukupne emisije elektrana na ugalj na Zapadnom Balkanu. Od toga, više od 50 odsto (10.800) bilo je u zemljama EU, skoro 30 odsto (6.500) na Zapadnom Balkanu, a ostatak u susednim zemljama. Ukupne emisije elektrana na ugalj rezultirale su zdravstvenim troškovima koji se kreću od 25,3 do 51,8 milijardi evra.

Skoro 12.000 ovih smrtnih slučajeva posledica je činjenice da su postrojenja uključena u NERP premašila svoje plafone između 2018. i 2020. godine. Više od polovine ovih smrtnih slučajeva dogodilo se u zemljama EU – 7.000, dok je 3.700 preminulih bilo na Zapadnom Balkanu i 960 u drugim regionima pogođenim zagađenjem Zapadnog Balkana.

U 2020. godini, zemlja koja je najviše patila zbog prekoračenja emisija je Italija, sa 605 smrtnih slučajeva, a sledi Srbija. Italija je takođe imala najviše preminulih zbog posledica izvoza sa Zapadnog Balkana, sa 195 smrtnih slučajeva. Grčka i Srbija su malo iza, sa 180, odnosno 165 smrtnih slučajeva.

Uticaj termoelektrana na ugalj na zdravlje u pet zemalja Zapadnog Balkana nije ograničen samo na smrtno slučajevima, već uključuje i druga zdravstvena oštećenja. Prekoračenja kombinovanih emisija za 2018., 2019. i 2020. svih postrojenja na ugalj uzrokovalo je ukupno oko 30.000 dana sa simptomima astme kod astmatične dece koja žive u EU. Preko 11.000 dece je bilo pogođeno bronhitisom u EU tokom tri godine, što je nešto više od 50 odsto ukupnih slučajeva bronhitisa kod dece.

Prekoračenje emisija iz elektrana na Zapadnom Balkanu uzrokovalo je ukupno 1,2 miliona izgubljenih radnih dana samo u 2020. godini. Broj bolničkih prijema zbog kardiovaskularnih i respiratornih simptoma iznosio je 3.000, dok EU ima procenjenih 1.800 bolničkih prijema ukupno. Više od 6 miliona dana izgubljeno je zbog ograničenih aktivnosti, pri čemu je skoro dve trećine (3,5 miliona) pogođilo zemlje EU, a trećina (2 miliona) zemlje Zapadnog Balkana. Ovo zauzvrat dovodi do gubitka produktivnosti.

Rezultati modeliranja pokazuju da procenjeni zdravstveni troškovi iznose između 6 milijardi i 12,1 milijardi evra u 2020. godini zbog prekoračenja emisija iz termoelektrana na Zapadnom Balkanu. Skoro tri četvrtine troškove (73 odsto) odnosi se na ljude i zemlje u EU (4,4 do 8,9 milijardi evra), 21 odsto ili između 1,3 i 2,6 milijardi evra na zemlje Zapadnog Balkana, a preostalih 6 odsto na druge zemlje.

Izvor: bankwatch.org